analogiei şi a trebuit deci să se producă, căci o formă corespunzătoare sinonimă fără de *—ce* n'a existat.[1]) Alăturea de *oace* etc. nu pot fi puse din acest punct de vedere forme ca *acela, acmoţe, acclea.*

Acelaşi raport, în ce priveşte, soarta lui *eccum-*, ca şi între **actare* (> ar. *aftare, ahtare)* şi *atare* este d p. între ar. *acşì* şi *aşì;* că şi mgl. *tari* sânt lipsite de prefixul *a—* ir. *şă* şi mgl *şa; ecum-hic* a dat *acì*. Pentru variantele lui *aşa* şi *acì* vezi dicţionarele şi glosarele citate, pentru limba veche mai ales glosarul din Candrea *Psaltirea Scheiana* II. Explicarea diferitelor variante ale lui *acì* a fost dată în *Dicţ. Acad*

Cernăuţi, Aprilie 1920.

Originea vocativului în -le

de **Teodor Capidan.**

La substantivele masculine şi neutre terminate în consonantă sau *-u,* în afară de vocativul în *-e,* mai avem şi unul în *-le: doamne* şi *domnule.* Dintre aceste două feluri, cel în *-e* se întrebuinţează mai rar şi mai mult la nume de persoană şi la adjective substantivate: *voinice, tinere,* dar şi acestea pot face voc. în -le: *bunule, drăguţule* etc.

Cu originea acestui voc. s'a ocupat mai întâiu Fr. Miklosich în *Beiträge zur Lautlehre der rumänischen Dialekte* După ce, la pag. 58 din Vocalismus II, vorbeşte despre terminaţiunea *o* de la vocativul subst. femenine, spunând că das *o* im Auslaute des Vocativs und des Imperativs ist eine Interjection; *doámno* für *doámna o, vino* für *vina o»* la pag. 70, vorbind mai pe larg tot despre vocativul subst. femenine, adaogă: «Analog zu erklären sind die Vocative der masc. wie *Jánku le* . .; der wahre Vocativ ist *Janku* und *le* eine Interjection». După dânsul, H. Tiktin (în *Grundriss der rom. Phil.* I., 451) a emis cel dîntâiu ideea că acest *-le* de la voc. substantivelor masculine şi neutre în *-u* nu este de cât subst. articulat plus *e* de la vocativ. Tot în acest

1) Vezi mai sus despre drom. *încoa* şi ar. *aoa.*

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

sens se exprimă el şi în *Rumänisches Elementarbuch* p. 86 In ediţia a doua din Grundriss p. 592 renunţă la această explicaţiune şi se mulţumeşte să adaoge numai că în *-le* «man die gleichlautende bulgarische Interjektion (bože le «o Gott») sehen möchte». In fine, W Meyer-Lübke într'un articol „Zur Syntax des Substantivums" publicat în *Z. f. r. Ph*, XIX. 478, după ce explică, că nu există, ca înţeles, nici o deosebire între *voinice* şi *voinicule*, presupune că *-ule* din a doua formă reprezintă interjecţiunea cu înţeles alintător *-le*, care se întrebuinţează în poezia poporană bulgară. Totodata dă şi trei exemple *libele, božele* (bog) şi *malele* (majka), toate luate din Cankov, *Bulgarische Grammatik* p. 27. (1)

Această explicare dată de Meyer-Lübke a fost admisă de toţi filologii, care s'au ocupat, în scris, cu flexiunea substantivului, reproducând toţi şi exemplele citate de el, afară de ultimul exemplu *malele* care este de genul femenin şi nu se potriveà cu funcţiunea lui *le* la subst. masculine(2). Astfel O. Densuşianu în *Histoire de langue roumaine* I, p. 244, după ce nu exclude posibilitatea de a vedeà în voc. *omule* un pendant articulat (*omul+e*) a formei vechi nearticulate *oame (om+e)*, admite că acest *-le* ar puteà reprezentà foarte bine şi interjecţiunea slavă *le*, dând şi un exemplu din cele citate de Meyer-Lübke: *libe-libele* «mon bien aimé». Inainte de O. Densuşianu, Weigand, într'un studiu asupra dialectului din regiunea Someşului şi al Tisei (3) dând de interjecţiunea *le* întrebuinţată la sfârşitul subst. fem. ca în *fată le,! maică le!*

Vez fată le ulita
lău o văd da nu prea bine (ib. p. 47)

---

(1) Aceste trei exemple fusese citate cu mult mai înainte şi de Fr. Miklosich, vorbind despre voc. substantivelor din limba bulgara: „Dem voc. auf *-e* wird in Volksliedern *le*, denen auf *-o ljo* angefügt: *bože le, libe le, male le*, mater: *bulfo ljo* . " Vezi *Vergleichende Grammatik der slav. Sprachen* Vol. III. p. 181

(2) Numai Sandfeld Jensen, vorbind în studiul său din *Grundriss* «Die nicht lateinischen Bestandteile im Rumänischen» p. 530, despre origina slavă a voc. în *-o* de la substantivele femenine, nu pomeneşte nimic despre voc. subst masculine în *-le*, deşi presupune că şi voc *e* ar puteà fi de origine slava

(3) *Samosch und Theissdialekte* în *Jahresber. d. Înst f. rum. Spr.* VI. p. 3.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

conchidè în modul următor: „Meine Erklärung der Entstehung des Voc. auf *-le* aus der Interjektion *le!* die bulg. Ursprungs ist, wird bekrattigt durch die Anwendung derselben auch bei Femininen im Samoschgebiete, besonders in der Gegend von Şişeşti“ Va să zică şi Weigand admite originea bulgărească a lui *-le,* aducând pentru aceasta ca dovadă şi faptul că *le* se întrebuinţează ca interjecţiune şi după subst femenine Intrebuinţarea lui *-le* în această funcţiune are aşa de mare însemnătate pentru Weigand, încât el reaminteşte că tot după substantive fem se întrebuinţează şi în dialectul aromân

După ce am văzut care sânt părerile asupra originei lui *-le,* să vedem acum care este vechimea şi întinderea lui. In scrierile vechi vocativul în *le* apare din ce în ce mai rar; întrebuinţarea lui se mărgineşte mai mult în literatura poporană şi cea nouă precum şi în limba vorbită. In ce priveşte întinderea lui, în afară de dialectul dacor, se mai întrebuinţează tot aşa şi poate şi mai mult în dialectul meglenoromân. Dialectul istror, nu-l cunoaşte, iar cel arom., deşi după cum vom vedeà mai jos întrebuinţează *-le* foarte des numai ca interjecţiune urmând numai după subst. femenine, ca desinenţă a vocativului, aşa cum se întâlneşte în dacor. şi meglenor., nu se întâlneşte decât la un singur subst. masculin: *dumnidzale.*

Inşiţi soaţe cu capitle goale

Să strigaţ tute Dumnidzale! Pap. Lit. Pop. 928 16, din *dumnidză, (Voi nu mi tinisitŭ ea dumnidză* Cod Dim p. 139 29 din *Jahresb. IV)* mai vechiu *dumnidzaŭ* cu ŭ final *(Dumnidzau-i mare Ştie a mea turnare. Pap. L. P. 876 1),* care apare la forma articulată *dumnidzau-lu.* In *dumnidzale* avem *a* secundar rezultat din *ea*< *é* urmat în silaba următoare de *e* din *-le,* ceea ce ne dovedeşte că acest *-le* nu este nou Weigand, în studiul citat mai sus, dă pentru dialectul arom. şi forma *dżuneală* de la *dżone* (juvenem). Insă ea, după cum am arătat în lucrarea mea *Die nominalen Suffixe im Aromunischen* p. 45 nu poate fi socotită ca un vocativ, din cauza accentului. Un *dżóne* ne-ar. fi dat la voc. *dżónele* s. *dżónule,* ca *códru– codrule,* în nici un caz însă nu *dzuneale,* cu schimbare de accent, In afară de aceasta,

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul”
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

şi în dialectul arom ca şi în cel dacor. voc. în *-le* îl formează numai subst masc şi neutre terminate în consonantă şi *-u*, nu şi masc. în *-e*, cum este *dzone* în *džuneale* avem un diminutiv: *džone* suf *-el* > *džunel*[1]); de aci apoi voc *džuneale*, care mie îmi este cunoscut numai ca subiect, şi chiar în această funcţiune îl întâlnim şi în lit. pop.

Şi angăneaşte un lai džuneale, Oftează un biet tânăr.
Un džuneale vătămat. Un tânăr ucis.

Din toate acestea rezultă că oricare ar fi întrebuinţarea vocativului în *-le* în dial. dacor., întru cât el se află şi în dl. meglenor. şi chiar într'un singur cuvânt şi în cel arom., noi trebue să admitem că prezenţa lui în limba română este relativ foarte veche şi anume din timpul încă pe când Dacoromânii, Meglenoromânii şi Aromânii trăiau la olalta, prin urmare înainte de veacul al VIII şi al IX.

Admiţând acum că *-le* este de origine bulgară, să ne oprim un moment ca să vedem care este întrebuinţarea lui în această limbă. Aceasta cred că este cu atât mai de trebuinţă, cu cât de la Meyer-Lübke, care a dat această explicaţiune, ilustrându-o prin trei exemple luate dintr'o gramatică bulgară veche şi până la Weigand, care dintre toţi filologii, după Miklosich, s'a ocupat cel mai mult cu studiul elementului slav din limba română, toţi au reprodus câte un exemplu două dintre cele citate de Meyer Lübke, fără ca cineva să se fi ocupat să studieze funcţiunea lui în limba bulgară.

Din cercetarea poeziilor populare bulgăreşti publicate în numerile din *Zbornik*[1]) ce avem în biblioteca Muzeului limbii române, precum şi din versurile ce am întâlnit întâmplător în dicţionarul lui Gerov[2]), am constatat că acest *le* este o simplă interjecţiune care însă se întrebuinţează, dupa cum a susţinut Markoff, în regulă generală, *după substantivele feminine* Iată acum şi câteva citate:

1) Cuvântul se găseşte şi în literatura veche dacoromână: *dzunelu* (Psalt. Sch. p. 415), *dzurelu* (Codicele Vor. p. 51) şi *junelu* (Coresi, Psalt. pp 175, 147, 415). De asemenea şi în literatura poporană *Toţi juneî D'a tinere*. (G. D Teodorescu, *Poesii Populare*, p. 54) *Juneläş* (Mera, *Basme* p 206)

1) *Sbornik za narodni umotvoren ja nauka i knizina.*
2) N. Gerovu, *Rěčnik na bulgarskii jazik.*

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

Sestro le, Gane sestro le,	Surioară Gane, surioară,
Da ideš doma da kažeš	Să mergi acasă să spui (Sb. XI, 14)
*	
Stano le, Stano, ubava	Stano fă, Stano frumoasă,
Ade Stano, da se zememe	Haide, Stano, să ne luăm (ib 12)
*	*
Goro le, goro, Rila planino,	Codrule, codru, Rila munte,
*	*
Halal mi stiuvai goro le. . .	Dărueşte-mi codrule (G. 393)
*	*

şi tot aşà am întâlnit de zeci de ori şi mai bine: *male le* (G. 432), *ružo le* (Sb. VII, 25), *babo le* (ib. 91), *bulne le* (ib. 88), *goro le* (XI 46), *biso le* (ib. 63), *baljo le* (ib 45), *duşkje le* (ib. 16), *done le* (G. 428), *anko le, mila duso le* (XVII, 74), *Todorke le* (ib. 63), *mamo le* (ib. 51), *Ghunke le* (ib.), *Kato le, moia duşo le*, (ib. 62), *Spaso le leljo* (ib.), *maino le* (XVIII, 107), *Dragano le, běla Dragano* (ib. 141), *Radke le, Rudo hubava* (ib) etc.

De asemenea *le* se întrebuinţează şi după subst. masc., însă de origine turcă, care se termină în *-ă*, cum sânt şi în româneşte *aga, paşă* etc, şi care, prin urmare, după terminaţiune, puteau fi socotite ca subst. femenine. Aşa avem:

Ago le, ago Soliman,	Tu aga Soliman,
Haide sja ti zabălgari,	Haide fă-mi-te Bulgar,
Da bideš mlado Bălgarče.	Să fii june Bulgăraş (G. 35)

Tot aşà:

Paşo le, naš gospodarju! Tu paşă, stăpânul nostru, (Sb. VII. 88) cfr XVII, 76.

Dintre celelalte subst. masc. de origine bulgară am întâlnit abia patru cinci urmate de interjecţiunea *le*, între 75 de cazuri, în care toate subst. erau de genul femenin.

Starče le ti neznaino	Tu moşule necunoscut
Şto sivi volove prodavaš	Care vinzi boi suri (Sb. VII 41)

şi tot aşa *Rojne-le gospodine* (ib. XI 26), *bože le višni gospodi* (XVII, 53), *ludo le* (ib. 208), *bae le* (ib. 212).

Acest *le* sună în unele regiuni şi *lea*, aşa, după cum vom vedeà că se aude şi în dialectul aromân.

Momnea lea mari hubava	Tu, fetiţă drăguţă,
lela mi porti etvuri.	Vino de-mi deschide porţile (Sb. VII 40)

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

şi tot aşa: *malea lea, mila malea lea* (mamă dragă mamă; ib. 40). Dar acest *le* s. *lea* nu se întrebuinţează numai în urma substantivelor femenine, ci, până azi, având numai funcţiunea de interje ţiune, se pune şi înaintea lor:

Oi le sestro, oi le mila sestro! Alei soră, alei dragă soră! (Sb. XI 37) sau: *Ioi le sestru, mila sestru* (XVII, 181). *Ioi le ženi, mili ženi* (ib.) In această poziţiune îl întâlnim şi înaintea subst. masc. *Oi le Marko, oi le mili sinu* (ib. 34). *Oi le mili bratko* (ib.). D n această întrebuinţare, *Oi le* se identifică cu românescul *alei*, întrebuinţat numai în poezia populară şi mai ales în cea epică ca introducţie la invocaţiuni (cf. *Dicţ. Limbii Române). Alei moarte grabnică, Când în sat tu ai intrat.* MARIAN, Î. 178, *Alei tu stea de seară.* ŞEZ. IV 143.

Acest *alei,* prin reduplicarea lui *le,* ajunge *alelei* şi *alele;* de asemenea *dale, dalelei* şi *dalele,* cum se poate vedea în *Dicţ. L. R,* întocmai după cum bulgărescul *le* ajunge *lele.*[1])

Lele bože, kakvo sega stana — Alei Doamne, cum a ajuns acum
Brat na brata krăfta da ispie — Frate să bea sânge la frate
(Sb. XI 29)

şi tot aşà: *Lele Iane, lele naşa sestro* (Sb. VI 32). *Lele male, stara male* (ib. 23) *Lele kerko, lele sestro* (ib. 16).

După ce am văzut că *le* nu este de cât primitivul interjecţiunii *oi le* şi *lele* din limba bulgară şi a formelor române *ale', alele, alelei;* după ce am mai văzut că în această formă nu stă numai în urma subst. femenine, ci şi înaintea lor şi a subst. masculine, să vedem întrebuinţarea lui în dialectul arom., acolo unde, ca terminaţiune a vocativului, îl întâlnim la un singur cuvânt.

Din cele ce ştiu asupra întrebuinţării lui *le* ca interj. în graiul viu şi din cercetarea poeziilor poporane publicate de P. Papahagi, *le* pus la sfârşitul cuvântului se întrebuinţează exclusiv numai după subst. fem., ca şi în bulgăreşte. Iată şi câteva citate cu traducerea dată în text:

Feată le, muşată — Dragă fată frumoasă,
Ţe-ń stai nverinată — De ce-mi stai întristată (Pap L. P. 876 32)

1) Despre *lele, alei, alelei* vezi şi Fr. Miklosich, *Vergl. Gramm. d. Sl. Spr.* III, 181

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

*

Vrută le, s-nu asculţ caniva	Fă, dragă, să nu asculţi pe nimenea
Mea nţi laea dadă-ta	Dar nici pe biata mamă-ta (lb. 917 20).

După subst. masculine *le* se întâlneşte numai una singură dată, după nu cuvânt: *tate,* care, după mine, este un bulgărism, de oare ce forma obicinuită în tot dialectul este *tată.*[1])

Tate le, tate mărat	Tată, biet tată,
Bagă-ţi mâna tu aţel sin	Pune mâna în acel sân
Să scoţ şarpile aţel viu	Să scoţi şarpele cel viu. (lb.944)

Dar întrebuinţarea cea mai deasă în dialectul arom. o are *le* subt forma *lea.*

Feată lea feată arumână,	Fată, fă, fată aromâncă,
Ţe stai cu caplu tu mână	Dece stai cu capul în mână? (lb. 877 8)

şi tot asà. *Ata lea, ata ti va-u tu fac.* ib. 947 40. In această formă se întrebuinţează şi înaintea subst fem, având însemnarea pronominală de „tu" sau „fă".[2])

Lea feată, lea muşată,	Fă, fată, fă, frumoasă,
Cându-ń te am băşată.	Când te-am sărutat lb 863 23).

şi tot aşà. *Stai lea feata nu ţu-o arşine, Ca yin ş-mine dupa tine.* ib. 840 39 *Armâna mea lea armana mea, Di ù-ń yiń di ù-ń dupań?* ib. 859 66 ef, 251 67, 877 7, 927 37 etc.

Dar *le* nu se întrebuinţează numai în urma sau înaintea subst. fem., ci şi înaintea şi în urma ori cărui cuvânt: *Le' te-i arautu ţe patam Noi maratl'i di fu* ib. 1028 45. *Nu-ti biusea le, perl'i ahântu Nu l'a lara ahantu lau* (nu-ţi vopsì atâta perii, nu-i fa atâta negri) b. 884 4 cf 920 17 In această funcţiune se identifică cu *le* şi *lele* din bulgăreşte.

Sednala e lana	S'a aşezat lana

1) Cf. varianta publicată de Weigand, *Die Aromunen* II, p. 150

2) Miklosich, vorbind despre interj *le* din dialectul aromân, susţine că ea se pune înaintea substantivelor femenine, ceea ce nu este cu neputinţă, dând ca un exemplu *le surori* (o c.).

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

Lele pod bela lozniţa — Subt o viţă albă
Iana le, pod bela grozniţa — Iana, subt o viţă albă
Aide le, pod senka seniţa — Subt o umbră umbrişoară
. (Sb. XX 14).

Şi tot aşa: Idi le, idi stara maiku (XVII, 181) Văzludeha le, poludeha (ib.).

După cum în bulg. avem din *le* un *lele*, tot aşa şi în dialectul arom. avem un *lele* cu aceeaşi întrebuinţare: *Lele hil'u al Zafirache, Lele pişloale ufumate. Lele cordzi afumate* ib. 1025|41 *S-faţeà nă nuntă mare, Lele Vanghea mea* ib. 923|26.

Din toate aceste citate extrase din literatura pop. aromână, reiese că întrebuinţarea lui *le* în arom. ca interj. se identifică peste tot, în toate formele *(le, lea, lele)* şi în toate poziţiunile, după şi înaintea subst. fem., cu *le, lea, lele*, din limba bulgară.

In dialectul meglenit, *le* nu se întrebuinţează de cât numai ca terminaţiune a vocativului: *domnulu* 3|50, *ampiratuli* 6|10, *uomuli* 17|38 etc; iar în locul lui *le* pus înaintea vocativului, se întrebuinţează interj. *bra: bra pul'* 4|32 pe lângă *pul'uli* (puiule) 4|56, *bra deadu* 4 6 pe lângă *deadulu* (moşule) 17 16, *bra milu* 13|31, pe lângă *miluli* 2|31 etc.[1]). In cântecele populare strânse de mine din acest dialect, în locul interj. *le* sau *lea* din dial. arom. întrebuinţat la sfârşitul subst. fem., se întrebuinţează interj, *mari, mari, mori: Iel să-ñ dară mamu mori, Taslu di maţšcatu* 5|XIII. *Al' zis-au la Lazi mamu moari, Nu la voi Traiu prus-măcintu* 3|VII, etc.

Din cele expuse asupra întrebuinţării lui *le* în bulgăreşte şi în dialectele dacor, arom. şi meglenor. rezultă că trebue făcută o deosebire între întrebuinţarea lui *le* ca terminaţiune a vocativului în cele trei dialecte române pe de o parte, şi între întrebuinţarea lui *le*, cu toate celelalte variante, ca simplă interjecţiune în bulgăreşte şi în dialectele arom. şi dacoromân pe de altă parte. Această deosebire trebue facută cu a ât mai mult, cu cât introducerea lui *le* în dacor. şi arom. nu puteà să se păstreze până azi în două funcţiuni Căci dacă am admite

1) Exemplele sânt date din studiul meu *Meglenoromani* Vol. I, „Istoria şi graiul lor" care este gata de tipa

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

că acest *le* a intrat în l. română în funcţiune de interjecţiune aşa cum se găseşte până azi în bulgăreşte, şi numai mai târziu a ajuns să se cristalizeze pe lângă subst. masculine, nu feminine - ceea ce iarăşi este o imposibilitate ca dezinenţă a vocativului, atunci nu ne-am puteà explicà prezenţa lui *le* ca interjecţiune. Iar în cazul când am trece şi peste această greutate şi am admite această dublă funcţiune a lui *le*, nu ne-am puteà explicà faptul că în dialectul arom. în care îl întâlnim aşa de des, pot spune tot aşa de des ca şi în bulgăreşte, în funcţiune de interjecţiune după subst f e m e n i n e, nu l întâlnîm de cât una s'ngură dată ca terminaţiune a vocativului la un subt. m a s c u l i n, atunci când în dialectul dacor. ca interj. se întâlneşte numai de două ori şi aceasta regional, iar ca terminaţiune a voc. este aşa de des întrebuinţat. In fine, dacă acest *le* ar fi fost aşa de des întrebuinţat, la început, ca interj., în sânul limbii române, încât mai târziu să fi ajuns şi ca terminaţiune a voc., atunci erà lucru firesc ca în această dublă funcţiune să se fi păstrat şi în dialectul meglenor., care, după cum se ştie dintre toate dialectele române, după cel istrian, este cel mai influenţat de elementul slav.

Dar în afară de aceasta, întrebuinţarea lui *le* în bulg. numai după subst. femenine, exclude orice posibilitate de a vedeà în acest *le* pe acela de la vocativul substantivelor masculine din limba română. Mai natural ar fi fost ca el să se fi lipit de subst. femenine, căci numai la sfârşitul lor îl întâlnim nu numai în bulgăreşte, dar şi în cele două exemple din dialectul dacor., iar în aromâna aceasta este o regulă generală. Acele câteva cazuri, când *le* în bulg. se pune ca interj. şi după subst. masc. (bože le, libe le etc.), nu cred să fi influenţat aşa de mult asupra limbii române, încât să fi ajuns, cu timpul, a se generalizà, ca terminaţiune a voc. la toate subst. masculine. Cred mai de grabă că *le* interj. după subst. masc. în limba bulgară este nouă de tot, iar o dovadă despre aceasta este că el n'a putut p trunde ca interj pu ă după subst. masculine *deloc* în dialectu dacoromân şi a omân, căci singurul caz (tate le) citat mai sus în dialectul arom. nu poate fi decât un bulgărism sau cel mult o forma analoagă, ca şi în bulg. *ago le,* în care *ă*

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

final de la *tata* ca şi de la *agă*, făcând impresia unor subst. femenine, după formă, au atras după sine şi întrebuinţarea lui *le* interj., ca după subst. femenine.

*

Cred că originea lui *le* de la vocativ, trebue căutată în întrebuinţarea lui *exclusiv* la subst masculine. La aceasta ne conduce nu numai întrebuinţarea lui generală din dialectele dacor. şi meglenor., dar şi unicul exemplu de voc în *-le* (dumnidzale) din dialectul aromân.

Printre poeziile din literatura populară bulgară cetite de mine, am întâlnit şi versuri ca acestea.

Ni sam došal da idem, da piem	N'am venit să manânc şi să beau
Ami sam došal, *Jankule*,	Ci am venit, Iancule,
Da poplemiem toja părvo ljube	Să-ţi răpesc prima ta dragoste (Sb. VII 99)

şi tot aşa foarte des. *Sinko, Iankule, Iankule* (fiule Iancule, Iancule, ib. VIII 103) *Mili sinu mlad Iankule* (dragă fiule, june Iancule, ib. VII 62.) O singură dată am dat de *Dragule* ib. 46, iar Weigand (o. c.) dă după cum am văzut, şi *Janule, Stoenele, Dragule*.

In acestc versuri se vede cât de colo că avem a face cu vocative ca în limba română, *Iancule, Radule!* De altfel chiar autorii care au transcris cântecele, nu mai scriu despărţit *(Ianku le)*, cum am vazut că a fost cazul cu *le* interj pus la sfârşitul subst. femenine. Acum se naşte întrebarea, dacă aceste vocative din limba bulg. sânt formate cu terminaţiunea *le*, aşa cum s'a admis pentru voc. românesc, sau că trebue să vedem în ele vocative formate cu terminaţiunea *-e*, aşa cum se obicinueşte în limba bulgară, ca şi în limba română. Strofele care urmează ne vor da lămuriri şi asupra acestui punct

Ta si stana *Jankul* gospodarja	Şi se scula Iancul gospodarul
Ta si obze tenka puška.	Şi şi lua puşca subţire (Sb VII 99)

Din funcţiunea lui de subiect din aceste versuri se vede clar că în forma *Jankule* avem un voc formatcu terminaţiunea *-e* şi nu cu *le* Odata acest punct lămurit se naşte o altă întrebare şi anume daca aceste nume de persoane terminate în *l* sânt de origine bulgară sau, după cum ne arată terminaţiunea, sânt nume de persoană cu articolul românesc trecute din limba noastră la Bulgari

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

Ca să putem răspunde la această întrebare, de care stă strâns legată şi chestiunea despre originea lui *le* românesc de la vocativ, trebue mai întâiu să ştim ce reprezintă acest *-l* din numele proprii româneşti *Iancul, Radul* etc., care cu timpul a dispărut, odată cu dispariţia articolului *-l* de la subst. comune, şi astăzi au rămas *Iancu, Radu* ca şi *omu, barbatu* pentru *omul, barbatul.*

Se ştie că din elementul românesc răspândit pe teritoriul ilirie, dealungul Mării Adriatice, încă de pe vremea când Străromânii locuiau la olaltă şi chiar după aceasta, când mai târziu a trebuit să se desparta din cauza năvălirii tot mai crescânde a poporului slav, din acel element despre care documentele dalmatine, începând din veacul al IX—XI şi documentele vechi sârbeşti şi raguzene din veacul al XIII—XIV ne vorbesc ca despre o populaţie românească, numindu-i *Nigri Latini, Moroblachi, Morolacchi,* iar de la 1420 scurt *Morlachi* (1), din acest element care a trăit până pe la începutul veacului al XVI şi a dispărut contopindu-se, la început, cu elementul roman băştinaş de pe coasta Adriatice, iar mai pe urmă pierzându-se împreună cu acesta în masa mare a poporului slav, ne-a rămas, odată cu numele citate mai sus, şi câteva nume de persoană în care uşor se poate cunoaşte originea lor română.

Cele dintâiu nume de persoană în *-l,* cu tulpină de origine slavă, dar care se întâlnesc până astăzi şi în limba română, sânt acelea reproduse din documentele raguzane de C. Jirecek in capitolul „Slav'sche Vornamen in den alten Städten Dalmatiens im X XV. Jahrhundert" din *Die Romanen in den Stadten Dalmatiens wahread des Mittelalters* II. Teil. Aci întâlnim nume că *Dob ul* (Zara, a. 1385—1595), *Produl* (Spalato, a 1327), *Vâlcul* (scris: *Vlićul*, Spalato, a. 1430) We gând mai dă şi *Radul* cu *Radula;* cel dintâiu stă scris în capitolul în chestiune: „*Radolo* f[ilius] di Giovanni" (Spalato, a. 1178) şi ca atare cred ca n'are a face nimic cu Radul, după cum voiu arătà mai jos, vorbind de sufixul italian *-olo* În capitolul întitulat „Vorsla is he Elemente der lokalen Nomenclatur der Norddalmatinischen Inseln" găsim şi nume de localităţi în *-l:*

(1) C. Jireček, *Geschichte der Serben.* I. p. 154.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

Ogurul, Vircul, Bavkul, Riciul şi *Sisul* Asupra acestui din urmă nume C. Jireček spune: „Ob *Sisul,* Berg in Istrien, dem rumänischen Sprachstamm entstammt, wäre es festzustellen". Dar nume de localităţi cu terminaţiune românească se întâlnesc pe coasta Dalmaţiei până în Friaul: „Aus den Ortsnamen mit walachischer Endung die im XII. und XIII. Jahrh. auf diesem Gebiete vorkommen, erhellt, dass die slavische Ansiedlung von Friaul bis zu den dinarischen Alpen zum Sar-Dach auch dieses Hirtenvolk [Vlahii] vorfand". (1) Intr'un document din 1170—1180 se întâlneşte aproape de Tagliamento numele *Radul* (ib).

O altă serie de nume de persoană in *-l,* printre care câteva şî cu tulpina românească, sânt acele cunoscute din chrişovul lui *Stefun Duşan* publicat de P. B. Hasdeu (2). Aci găsim: *Surdulŭ* (раде красавиште и ратоучед моу соурдоулъ „Rad Crasavişte şi vărul- sau nepotul său de frate-Surdul") *Neagulŭ* (Нѣгоуль) de mai multe ori, *Stanulŭ* (стаюулъ), *Wladulŭ* (бладоулъ), *Raiulŭ Roman* (раюль романь), *Opăritulŭ* (опаритоуль). In afară de acestea mai avem; *Hraiulŭ* (храѹль), *Daiulŭ* (даюль) de mai multe ori, *Doiolŭ* (доюль), *Hranulŭ* храноулъ), *Staiulŭ* (стаіѹлъ), *Raşulŭ* (рашоулъ), *Drajulŭ Maracine* (дражоуле мрьчина), *Gradulŭ Şarbanovikĭ* (градоулъ шарбановикъ). Printre acestea găsim unele, deşi nu sânt terminate în *-l,* dar care se dovedesc ca fiind de origine română: *Mihu Bradelŭ* (михо брадель), *Marcu Feciorŭ* (марко фечорь), *Mire* (мире), *Bogdea Ursulovikĭ* (ъогде оурсоуловикь) în care avem un derivat din *Ursul*; *Draghia Vlahiotŭ* (драгы влахиотъ). Tot în acest chrisov întâlnim şì câteva nume de localităţi româneşti presărate printre numele româneşti de persoană: *Vlahov grob* (марко фечорь оу блаховъ грогъ Marcu Fecior la Mormântul Vlahului), *Necatu* (от семетиштъ на неватоу на голоуроудиноу de la Semetişte spre câmpia cea goală Necata), *Valea Romanŭ* (романъ доль), *Milişoara* (милишора).

In chrisovul lui Stefan Milutin (3) care este şì mai vechiu

(1) Dr. Ludwig v. Thalloczy *Illyrisch-Albanische Forschungen* I, 61.

(2) „Resturile unei cărţi de donaţiune de la anul 1348, emanată de la imperiule sârbesc Duşan şi relativ la starea socială a Românilor de peste Dunăre", în *Arhiva Istorică a României.* Vol. III. p 85

(3) I. Bogdan, *Un chrisovul al regelui sârbesc Stefan Milutin,* în *Conv Lit.* XXIV. p. 488.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

(a 1318), printre locuitorii cătunelor dăruite mănăstirii Sf. Ştefan din Bańska găsim nume ca: *Miculŭ* (миkоуль), *Ursulŭ* (оурьсоуль), *Radulŭ* (еадоуль), *Neagulŭ* (нѣгоуль), *Bogdulŭ* (богъдоуль), *Raiulŭ* (раюуль) In afară de acestea găsim alte nume care deşi nu sînt terminate în *-ul*, însă fiind formaţiuni româneşti, contribue la dovedirea romanităţii celor sfârşite în *-ul* Astfel avem *Macicatŭ* (мачькать) cu înţelesul păstrat astăzi numai în dialectul meglenoromân de „mare“, după aceea *Minuia* (миноуга) nume de femee şi ca înţeles opusul lui Măcicatŭ. In dialectele arom. şi meglr. *minut* are şi înţelesul de „mic, care n'a ajuns încă a fi în vârstă, s c u n d“(1), *Bucurŭ* (боукорь), *Copilu* (копиль). Tot în acest hrisov întâlnim şi un număr destul de mare de nume terminate în *-ilo*, ca: *Bolilo, Budilo, Bunilo, Neajilo, Radilo, Stanilo, Stroilo* etc. care ar puteà fi tot nume româneşti şi prin urmare ar fi pentru: *Bolilă, Budila, Bunila* etc. cu sufixul slav -ило > *-ila*, mai ales că trecerea lui *o* > *a* din limba slavă este anterioară despărţirii Aromânilor şi Meglenoromânilor de Dacoromâni. (2)

Dacă vom trece acum la documentele româneşti, vom vedeà că aci numele de persoană în *-l* abundă. În letopiseţul lui Grigore Ureche întâlnim: *Iancul*-vodă fiind plin de lăcomie. (LET. I $^{201}/_{16}$); Petru vodă dacă l-au bătut *Creţul* cu Cazacii (ib ^{199} 9); Au ridicat dintre ei pre *Lungul* domn (ib. $^{201}/_{19}$); *Pârvul* Părcălabul (ib. $^{204}/_{4}$); etc. Foarte multe dintre aceste nume sânt şi fără *-l*. Toate aceastea se datoresc sau transcrierii greşite a copiştilor, mai ales că în aceeaşi pagină în care găsim *Iancul*, după câteva rânduri dăm şi de *Ianeu* (Multe lucruri spuicate făceà Iancu-vodă în domniea sa ib. ^{201} $_{27}$), sau reprezintă forme cu *-l* final căzut, ca la substantivele comune m. articulate. Dar cele mai multe dintre aceste nume de persoană în *-l* le găsim în *Studii şi Documente* publicate de dl. N. Iorga. Aci avem *Radul* (при дни на радоуль Воєводъ „în zilele lui Radul voievod“ a.1546)

(1) Nu ştiu de ce, aceste doua nume n'au fost însemnate de I. Bogdan printre formele româneşti, în articolul despre care este vorba

(2) Trecerea lui *o* final în poziţie neaccentuată din elementele vechi bulgare în *ă* este comuna tuturor dialectelor: сѫто, сито. чоудо, блато > dr, megl., ar. sută, sita, ciudă, ar. şi ciudie, baltă. In megl. mai avem: носило > nusilă, огладало > uglindală etc.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

vol XI, *Vladul* Vel Legof't (a. 1629) V V, 439; *Barbul* de Poiană (a. 1632) ib. 442; *Lupul* (a. 1676) ib. 446; *Vâlcul* Vel Vornic (a. 1676) ib. 44; *Ursulŭ* (Eu Ursul de Bohotînŭ) vol XVI, 100, (acelaşi ca în cele două chrisoave sârbeşti), *Albulŭ*. (a 1615) ib. 70 *Taatul* (a. 1682) vol. V 449; *Neagul*, *Dragul*, *Barbul* (a. 1682) ib. 451 etc. etc. Dintre cele cu *-l* final căzut sant foarte multe şi ele se întrebuinţează şi astăzi, încât nu mai e nevoie a cită din ele.

În fine, nu voiu terminà înşirarea acestor nume, fără a menţionà, în treacăt, şi numele terminat în *-l* în una din inscripţiile de pe vasele din tesaurul găsit în 1799, în *Sân-Miclaus* (comitatul Torontal) şi cunoscut subt numele de „tesaurul lui Atila".(1) Iată această inscripţie în întregime: †Βουηλα ζοαπαν. τεση Δυγετοιγη, βουταουλ ζωαπαν. Ταγρογη. Ιτσιγη. Ταίση Din aceste nume, Βουηλα ζοαπαν şi βουταουλ ζοαπαν ar corespunde în româneşte lui *Boila jupân* şi *Butaul jupân*. Nu stă în intenţiunea mea de a mă ocupà mai cu deamănuntul de originea acestor nume; însă întru cât s'a constatat că acest tesaur e din veacul al VIII-X, el nu mai poate fi nici al lui Atila şi nici a ori-cărui alt Ungur. Prin urmare n'ar fi cu neputinţă ca printre numele de inscripţie, cele două însemnate de noi să fie româneşti, iar ultimul care ne interesează, să fie un nume terminat în *-l*.

Ce este acest *l* sau *-ul* de la sfârşitul acestor cuvinte? Este articolul românesc, sau reprezintă un sufix slav?

Weigand, în articolul sau asupra suf. *-ulescu* (*Jahresb.* XII, p. 110.), vede în *-ul* un sufix slav *ulo*. pătruns din limba italiană în limba sârbă şi de aici apoi răspandit în românа şi bulgara. Astfel dânsul spune: „Radul, das so oft in mittelalterlichen Urkunden belegt ist, ist also durchaus keine rumanische, sondern eine italo-slavische Bildung. (Der Namentrager braucht also kein Rumäne zu sein, doch kann er einer sein)" După aceasta, dă şi un exemplu de un caz paralel de desvoltare a sufixului în chestiune. Astfel italienescului *Dandolo*, atestut la Jireček (o. c. p. 75) îi corespunde în sarbeşte, bulgareşte şi româneşte un *Radul*.

(1) Joseph Hampel, *Alterhümer frühen Mittelalters in Ungarn* B II, p. 421.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

Ceea ce ma faee pe mine să nu admit părerea aceasta, este faptul că dacă într'adevăr sufixul *-ul* atât din românește cât și din cele două limbi slave reprezintă pe italienescul *-olo*, atunci acest *-olo* trebuia să dea în limba sârbă tot *-olo*, iar în limba română să fi ajuns sau *-ulu* sau, în cazul când ar fi pătruns și mai de timpuriu, *-ula* cu *-o* final trecut în *u*, după cum am văzăt mai sus, dar în nici un caz *-ul*. Doar sânt atâtea nume de persoană în sârbește, în *-ilo*, și, în afară de aceasta, mai avem și în *-olo: Radolo* despre care a fost vorba mai sus. În aceste cuvinte *o* final n'a amuțit Chiar în sufixul de origine slavă *-lo*, care a servit la formarea participiilor în *-l*, *o* final n'a amuțit decât foarte de timpuriu, iar acela care a rămas până azi — căci erau două feluri de suf. *lo-*, *-lo* (ilo) și cu care se derivă cuvintele ca *greblo*, *pometlo* și-a păstrat o final neschimbat [1])

Dar în afară de aceste considerațiuni, care, după mine sânt hotărîtoare în stabilirea originei lui *-ul*, mai trebuie să ținem seamă și de faptul că existența elementului românesc dealungul coastei Mării Adoratice, înainte de veacul al X, astăzi este dovedită. În afară de dovezile istorice care ne vorbesc lămurit despre acest fapt, mai vin și unele considerațiuni lingvistice. Printre elementele streine de care este împestrițat dialectul de astăzi al Raguzanilor, sânt unele cuvinte care, după cum a arătat P. Budmani în studiul său *Dubrovački dijalekat kako se sada govori* (dialectul din Dubrovnik, așa cum se vorbește acum) (2) nu reprezintă decât forme românești. Aci reproduc la fel cuvintele relevate de Budmani «făca ([citește fața] facies rom. față ital faccia — obraz; lac (laqueus rom. laț ital. laccio — zamka; kopsa (coxa rom. coapsă ital. coscia), têmpla (tempora rom. tâmple ital tempia — slijepo oko etc.»

Toate aceste cuvinte, pe lângă mulțumea numelor de persoană de origine românească din documentele sârbești citate mai sus ca: *Vihu Bradel, Marcu Fecior, Măcicat, Minuta, Bucur,*

(1) W. Vondrak, *Vergleichende Slavische Grammatik.* I, 434—5

(2) *Rad jugoslavenske Academije znanosti iumjetnosti.* Vol LXV., p 162

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

Copil, dovedesc că nume ca *Surdulŭ*, *Oparitulŭ*, *Ursulŭ*, cu tulpini românești, nu puteau fi formațiuni streine de limba română, căci le lipsea analogia. În sârbește, unde se găsesc cele mai vechi nume cu *-ul*, nu existau cuvinte cu acest sufix. Se înțelege dar că ele se puteau formà numai în sânul limbii române, cu ajutorul articolului propriu *-l* De altfel, despre acest lucru ne încredințează și Novacovici, care susține că din elementul român din veacul al XIII, și XIV, contopit cu masa mare slavă, n'a mai rămas astăzi decât numai numele de persoană, ca o urmă despre existența lui. Tot Novacovici spune că chiar dintre numele în *-ul* sânt foarte multe ca *Radul, Stanul Dražul* cu tulpina de origine slavă.[1]) Iar T. Maretič, în studiul său asupra numelor și prenumelor poporale din limba sârbă și croată (1) ocupându-se mai cu de amănuntul de originea sufixului *-ul, -ulo, -ula* în sârbește, după ce ia în considerare și părerile lui Miklosich în această privință, spune că *-ul* nu poate venì din limba slavă, „de aceea este de crezut că sufixul vine din limba română". (Za to je vjerojatno, da je taj nastavak prodro iz rumuńskoga jezika).(3) Iată acum și numele de persoană întâlnite în documentele sârbești și studiate de autor: *Antul* (Novak. -pom), **Bogul* (dedus din derivatul *Bogulić* atestat în deč.-hris 22), **Bratul* (dedus din *Bratulić* în imenik 27), **Budul* (din Budulić în acta croat), *Cepul* (din Cepulić în zvanim 159), *Crnul* (ca prenume: akad. rječn.), *Do-j-ul* (în Daničić, rječn.), *Drakul* (Novak.-pom.), Dražul (astăzi numai ca. prenume: imenik 58), *Dušul* (deć-hris. 52). *Gradul* (în rječn Daničić), *Hranul* (ib), **Jadrul* (dedus din *Jadrulić* în acta croat.), *Krecul* (cetit în românește *Creț*ul, deč.-hris. 50), *Krstul* (în acta croat. 89), *Makul* (nume: Vuk-sovjet 142), *Markul* (în rječn. Daničić), *Mitul* (astăzi numai ca prenume: rat 27), Acest nume care derivă din *Dumitru* astăzi se î trebuințează și la Aromâni prescurtat: Mitu. *Mrgul* (desigur din *Murgul)*, păstrat în derivatul *Mrgulović* (šem. karl. 98), *Nicul* (numai ca nume, derivat, după cum foarte clar se vede, din Niculae: rat 27), *Negul* (în rječn. Daničić), *Pejul* (derivat din Petru), în bulg.

1) *Archiv f. slv Phil.* Vol. XV, p. 100

(2) Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga LXXXII. p. 67.

(3) Ib. p. 127.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

din Macedonia cunoscut subt forma *Peio* (în Novak-pom.), *Prval* (în Vuk.-sovjet 125), *Radul, Radulo* (Novak.-rom.), *Rajul* (în rječn Daničić), *Rakul* (Novak.-rom.), *Rašul* (în rječn. Daničic.), **Sandul,* după autor, refăcut din forma feminină *Sanda* (= Roksanda) şi dedus din derivatul Sandulović. *Secul* (Novak.-pom.). *Secula* (nume bărbătesc: rat. 44. 250) **Srdul* dedus din Srdulović şi reprezentând, de sigur, un *Surdul* (astăzi numai ca prenume), *Stajul* (în rječn. Daničić), *Stanul* (ib.), *Sarul* (deč. -hris 31) *Şćepul* (derivat din Stefan) în Şćepulović (astăzi la Sârbi), **Vidul* din *Vidulić* (acta croat.), **Vitul* (derivat din Vitomir) în Vitulović (acta croat.), *Vladul* (în rečn. Daničić) şi *Živul* (în rječnik-Vuk p. 854).

Din cele ce preced rezultă că sufixul *-ul,* chiar după părerea filologilor slavi, nu este decât articolul propriu din limba română, iar cuvintele ca *Micului, Surdului* etc. reprezintă nişte forme articulate. Că acest *-ul* ar fi trebuit să se audă *-ulu,* în epoca trecerii în limbile slave de sud, aceasta nu prezintă mare greutate, din motivul că pe atunci u final nu mai era plenison ci mai mult şoptit, aşa cum se aude încă în dialectul aromân. Aceste nume formate din apelative şi adjective erau socotite la început ca nişte porecle şi îndeplineau rolul unor compliniri pe lângă adevăratul nume propriu, cum ar fi bunăoară *Ioan surdul* Mai târziu, determinantul luând locul determinatului, cum se întâmplă aceasta foarte des, ele au ajuns nume propii, păstrându-şi articolul. Aceste nume articulate cu tulpina de origine română, la început, trebue să fi fost numeroase. Şi de oare ce între ele se aflau şi nume cu tulpina de origine slavă, acestea au înlesnit introducerea articolului românesc şi în limbile slave de sud: sârba şi bulgara, în care limbi, *-ul* final puteà fi simţit foarte uşor ca un sufix. Acest sufix a continuat încă până în vremea noastră în limba bulgară. In limba sârbă nu s'a mai putut păstrà din cauza lui *-l* final, care, după cum se ştie, trebuia să dispară. Cu toate acestea, şi aici ca şi în limba bulgară, îl întâlnim numai în literatura poporană. În colecţiunea de poezii populare publicate de Vuk Stefan Karagici[1]) se află poezia *Radul-beg i bulgarski kralj Šišman* (Radul beg şi regele bulgar Sişman), în care se spune cum Radul a fost chemat din „Karavlaško" şi „Karabogdansko" de către Sişman,

1) Vuk Stef Karagici, *Srpske narodne piesme* II, Biograd. 1895 p 436.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

ca să-i boteze un fiu şi cum acesta a încercat să-l ucidă, însă a fost scăpat de Sârbul Radosave. În această poezie se menţionează cel puţin de vre-o zece ori numele Radul beg: *On otide grčki govoriti da pogubi bega Radul-bega .. No Manoljo grčki razabrao, Pa podviknu Srba Radosava Te pogubi kralja Sişmanina* (El [adică Şişman] se duse şă spună greceşte ca să ucidă pe Radul. Dar Manole [unul dintre ceì trei ţovarăşi ai lui Radul] a înţele şì a chemat pe sârbul Radosave, care ucise pe regele Şişman) Intr'o altă poezie din aceaşi colecţiune (p. 512) intitulată *Ženidba Vlašića Radula* (însurătoarea Vlahului Radul) pentru care, la notă, autorul ne spune că Radul-beg din Muntenia s'a însurat în Muntenegru cu fiica lui Ioan Ţrnojević, că această înşurătoare se cântă şi se povesteşte în Muntenegru mult mai pe larg şi că i pare rău că n'a putut-o obţine întreagă[1]) — întâlnim forma Radul, la vocativ şi la nominativ.

O naš brate, Vlašiću Radule!	O frate al nostru Radule!
Neće snaha konja da odjaše	Nora nu vrea să descalece
Dok ne vidi, za koga je došla	Până nu vede pentru cine a venit (p. 514)

La cuvintele mamei sale, Radul se mânie şi poruncind miresei să se dea jos de pe cal, aceasta îi răspunde;

Gospodaru Vlašiću Radule!	Stăpâne române Radule!
Ne ljuti se, ne imaš se za što,	Nu te mânià, că n'ai de ce;
Ne ću tebe konja odjahati	Nu mă voiu da jos de pe cal
Dok mi ne daš ključe od tavnitse.	Până nu-mi dai cheile de la temniţă (p. 515)

Radul, înţelegând pricina, începe sa râdă cu hohot, dându-i cheile, după care mireasa se dă jos de pe cal.

Grohotom se Radul nasmijao
Dade ńojz ključe od tavnitse
Pa je onda konja odsjednila

Şi, după cum în literatura populară bulgara, *Iankul* nu se intrebuinţează ca subiect numai subt aceasta forma, ci *şì subt aceea de la vocativ*,, tot aşa avem şì în sarbeşte *Radule* întrebuinţat ca subiect:

1) T. j. Raduf-bega iz Kravlaske, a ozenio se iz Tsrnegore sinovtsom Ivana Tsrnojevica. U Tsrnoi se g. i ova ženidba i pieva pripovijeda mn. o prostranije, i vrlo mi je žao, što p esam mogao dobiti citave pjesme po redu.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

Naljuti se Vlašiću Radule, Se mânie Vlahul Radul,
Golu sablju u rukama nosi Ţine' n mână sabia goală.

Această construcţie se explică, desigur din pre deasa întrebuinţare a vocativului şi, mai cu seamă, din cauza neobicinuinţei în întrebuinţarea sufixului *-ul* şi *-le*, care se întâlneşte în sârbeşte ca şi în bulgăreşte, numai la câteva nume proprii de orgine românească.

Dar cum că într'adevăr atât în *Radul* cât şi în *Iankul* din limbile slave de sud (bulg. şi sarba) avem a face cu două nume de persoană curat româneşti, care s'au putut răspândi numai în urma faimei de eroi o acestor două personagii aceasta se poate vedeà şi din existenţa lui *Iankul* în poezia populară sârbă

La Sarbi, pentru numele propriu *Ioan* avem astăzi, ca forme întrebuinţate în graiul zilnic, *Ivan*, cel mai vechiu, şi *Jovan*. Acest din urmă corespunde propriu zis lui Ioan şi se serbează la 7 Ianuarie st. v *O Jovanu, po božitsu danu* (de Sfântul Ivan, după Crăciun), pe când Ioan la 27 Iunie. In afară de aceste două mai avem *Janko*, care nu este acelaşi cu *Ioan* şi *Iovan*. Iată ce ne spune *Rječnik* în privinţa acestui din urmă: „Ianko este nume masc. care se aude foarte des în părţile de miazănoapte şi se deosebeşte de *Ivan*. S'a format ca deminutiv din *Jan* cu suf. *-zko*, nu trebue să ne gândim la ung. *Jankó*, Se pomeneşte foarte des în scrierile istorice ca şi în poezia populară în legătură cu faimosul erou ungur s român *Iancul Sibianul* s. *Iancul Ungurul* s *Iancul voivodul* (în ung. Huniadi János)" [1]

După cum se vede, chiar numele *Ianku* se referă la *Iancu Corvin*, fiul fruntaşului ţăran român din Transilvania *Voicul Romanul* De altfel, numele *Janku*, la Sarbi, nu se întâlneşte numai în părţile de miazănoapte, ale Serbiei dar şi în mai toată Macedonia: Poezia populară a lui *Jurišić' Ianko* este cunoscută şi în Macedonia „Kopilane Jurišiću Janko! Koja ti je golema nevolja" (Băiete Juris ć Iancu, Ce nevoie mare te munceşte). Nu se ştie dacă cuvântul este o formaţiune sârbească, după cum se

1) *Janko* ime muško. Osobito po sjevernijem krajevima čuje se često, a *Ivan* je drugo ime . . . Postaje kao deminutiv od *Jan* nastavkom *-zko* · ne treba misliti na mag' *Janko*. Naj češće se u istoriji i u narodnijem pjesmama pomine gla oviti ugarski (rumunski) junak *Sibinanin* ili *Ugrin* ili *vojevoda Janko*"

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

spune în *Rječnik*. Sufixul este de bună seamă slav., însă numele poate să fie românesc. În limba vorbită sârbă ca şi bulg. cuvântul nu se întrebuinţează. In bulg. se aude numai *Ioanče* şi *Ianče*, pe când, în domeniul limbei române *Iancu* (precum şi alte nume proprii în *-cu*, ca Voicu, Vlaicu, etc.) este întrebuinţat peste tot, la Dacoromâni ca şi la Aromâni. Intr'o poezie pop. sârbească găsim *Tintsar Janko od Ohrida grada* (Aromânul Iancu din oraşul Ohrida) cf. *Rječnik*, s Janko. Cu toate acestea, suf. *-ko* este foarte productiv în bulgăreşte: Traiko, Petko, Tsvetko, Tsepenko, etc. şi este aproape sigur că toate numele de persoană în *-cu* din limba română sânt împrumuturi vechi din limba slavă. Unele din aceste nume, cum este *Iancu*, astăzi nu se mai păstrează în bulgăreşte. De aceea nu este exclus faptul ca acest nume să fie o formaţiune românească, mai ales că suf. *-ko* trebue să fi devenit productiv şi în româneşte.

In ce priveşte acum numele românesc *Iancul*, acesta există şi la Sârbi. Nu l-am putut întâlni în poezia populară sârbească din colecţia lui Vuk Stefan Karagić; el însă trebue să existe, de oare ce îl întâlnim în documentele vechi slavo-sârbeşti: *Bysti boj na Sitьnici, carь Muratъ i Janьkulъ i ubijenъ bystъ Janьkulъ* (fu războiu la Sitniţi între sultanul Murat şi Iancul şi Iancul fu ucis) Şafarik ap. Rječnik. *Razbyjenъ bystъ carь Mahomedъ' podъ Beogradomъ (sic) od Jankula* (Sultanul Mahomet fu bătut în spre Belgrad de către Iancul) ib

După cum, acum, din conţinutul citatelor de mai sus reiese, că atât în poezia populară bulgară şi sârbească cât şi în documentele sârbeşti, când întâlnim nume ca *Iancul* si *Radul* avem a face cu nume româneşti, tot aşa sì numele citate de Weigand (o. c.) ca *Dragul*, *Neagul* etc. găsite în lucrarea lui Miletić, *Staroto bălgarsko naselenie vă severoiztočna Bălgarija* (vechea populaţiune bulgărească în Bulgaria de nord-est) trebue considerate tot româneşti, cu toate că se găsesc în Bulgaria de răsărit şi, după Weigand, n'ar fi avut pe unde să ajungă până acolo. In veacurile despre care este vorba, nu cred ca Bulgarii de răsărit să nu fi venit în contact cu Românii, cu toate că marea majoritate a acestora îşi aveau locuinţele mai în spre apus şi legăturile lor erau mai strânse cu Bulgarii din Bulgaria apuseană

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

La rigoare, şi dacă într'adevăr existenţa lor este asigurată numai pentru Bulgaria de răsărit, ele se pot considera ca forme rătăcite din graiul din apus. In orice caz, ele sânt prea puţine şi întrebuinţarea lor în limba bulgară vorbită nu este prea obicinuită, iar în sârbeşte nu există decât în poezia populară şi în documente, ca să putem trage concluziuni asupra orginii lor, ţinând seamă numai de regiunea unde se găsesc.

In afară de acestea şi în ce priveşte numai numele ce ne interezează, întâlnite în poezia populară, ca nume de eroi, ele colindă dintr'o regiune într'alta. *Tsintsar Marko od Ohrida grada* este cântat aproape de Belgrad. Şi dacă ar fi fost un erou sârb, tot ar fi fost mai uşor de priceput cum ar fi putut ajunge până la Belgrad, dar un *Aromân*, cum era Marcu din Ohrida! Tot aşă se prezintă şi cazul lui *Marko Kralevichi* din Perlepe. El este cântat de o potrivă în Bulgaria, în Serbia şi pomenit de Moxa şi la Rovine.

Desigur că acei care sânt obicinuţi să vadă elemente slave în orice fenomen lingvistic care s'ar dovedi acelaşi la Români ca şi la Slavii de sud, nu cu uşurinţă s'ar puteà decide a admite că nume de eroi ca acelea ale lui *Jankul* şi *Radul*, cântaţi în poezia populară slavă, ar puteà fi de origine română. Şi cu toate acestea, în afară de dovezile lingvistice care ne vorbesc clar despre orginea acestor nume, mai vine şi istoria popoarelor balcanice care ne învaţă că, atunci când Iancul Huniadi se puse în fruntea armatelor ca să redeà Orientul european vechilor stăpânitori, faima lui ajunsese nu numai în Bulgaria şi Serbia, dar până la ţărmurile Adriei, căci aşă se explică cum prinţi din vechile familii albaneze ca: Musachi, Ducaşin, Topia etc. cu legendarul Scanderbeg în frunte, se oferiseră să ajute cu armele în noua cruciadă pornită în contra Turcilor.1) Şi chiar folclorul popoarelor balcanice, studiat în mod comparativ, ne-ar puteà da multe lămuriri în chestiunea care ne preocupă, întru cât am puteà da şi de alte nume, în felul celor două citate mai sus, care ne-ar dovedi cu prisosinţă că numele eroilor români au putut trece şi dincolo de Dunăre.

1) N Iorga, *Brève histoire de l'Albanie et du peuple albanais.* Bucarest, 1919 p 44.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

Aici mă mai refer încă la un singur caz

Într'o poezie epică culeasă din apropierea Sofiei şi intitulată *Smărta na Kralı Marko ı voıvoda Dejana* (Moartea lui Marko Krale şi voivoda Deiana), publicată în Sbornik (XI, în partea folcloristică p 28), este vorba de o eroină care, vazând jalea de care îi era cuprinsă ţara, a plecat în munţi, în fruntea unei cete, ca să-şi razbune patria de Turci Pe drum se opreşte în pădurea apropiată de la poalele munţiloı şi o întreabă să ı spună care ı pricina de paıe aşa de tristă Padurea, după ce printre alte multe, îi răspunde ca nu trece zi fară să nu vadă cete de Bulgari încatuşaţi şi conduşi de pagâni, spre a fi ucişi, mai adaogă

Znaete li turska razmirija?	Cunoaşteţi razboaele turceşti?
Pomnite li turska robija?	Va reamintiţi de robia turcească?
Nadoidoa Turtsi i arape,	Năvălira Turci şi arapi,
Porobia Bela Bulgarija	Robira Alba Bulgarie,
Porobia i Kara Vlaija,	Robiia şi Ţara Românească,
Porobia i Mala Sărbija,	Robiiă şi Mica Sârbie
I mislea ponatak d idat	Şi gândeau să meargă mai departe
Pa se mina ni maiu ni mnogu,	Dar nu trecu nici puţin nici mult,
Razbunti se Kara Romanija,1)	Se răscolă România,
Kara-Vlaška i Kara Bogdanska,	Ţara românească şi Moldova,
Povede gi *Mihail Vitezno*	Le conduse *Mihaiă Viteazul*,
Da odrobat svoi sestri brakja,	Să desrobeasca ai săi fraţi şi surori,
Da odrobat Bela Bulgarija	Să desrobească Alba Bulgarie

De sigur că *Mihail Vitezno* din aceste versuri este acelaş cu Mihaiu Viteazul Că faima acestui erou al nostru trecuse cu mult hotarele Ţării în Balcani până în munţii Albaniei, în privinţa aceasta tot istoria ne spune că, cu prilejul revoluţiei din Albania, condusă de Gărdan voivoda în 1580, mai mulţi şefi

1) Prin *Kara-Romanija* cred ca trebue să se înţeleaga *România* (Muntenia cu Moldova) deşi acest nume, dupa cum se ştie, apare abia pe la începutul veacului al XIX Înţelesul acesta reese şi din versul urmator Kara Vlaška i Kara Bogdanska" (proprii zis Muntenia şi Moldova) şi care este o complinire la *Kara-Romanija*

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

de triburi albaneze, auzind de faima armelor lui Mihaiu, i se adresară lui, întocmai după cum cu un veac şi mai bine înainte se adresaseră lui Iancul, cu promisiunea ca să-l susţină în războiul pentru desrobirea creştinătăţii.1) Şi dacă Albanejii, aflători în cealaltă extremitate a Macedoniei bulgăreşti, nădăjduiau într'o biruinţă a eroilor români, ce trebue să ne închipuim că se petrecea în sufletul Bulgarilor şi Sârbilor, vecini de aproape ai Românilor, asupra cărora jugul tiraniei turceşti apăsă şi mai mult. Acelaşi lucru se petrecù şi cu Radul, care pare ar fi identic cu Radul I., confundat în tradiţia noastră istorică cu Negru-vodă şi cunoscut ca Radul-Negru.

După ce acum sântem clarificaţi asupra originii terminaţiunii *-ul*, de la numele de persoană discutate mai sus, întorcându-ne la originea vocativului în *-le*, trebue să admitem că el este un vocativ obicinuit în *-e*, care la început se întrebuinţà numai la numele de persoană derivate din apelative, iar mai târziu când *-l* final de la articol a dispărut şi prin urmare, orice nume propriu nu se sfârşeà în *-ul*, *-ule* de la vocativ a fost simţit ca o terminaţiune a vocativului aparte şi deosebită de aceea obicinută în *-e*. In această calitate *-ule* s'a întrebuinţat ca o dezinenţă a vocativului nu numai la numele de persoană terminate în *u* sau consonantă, dar şi la toate celelalte nume masculine sau neutre comune. De aceea cred că despărţirea lui *-ule* s'a întâmplat mai ales în acele din dialectele limbii române, în care articolul enclitic *-l* de la substantive începuse să dispară. Acestea nu puteau fi de cât dialectul dacoromân şi meglenoromân, căci numai în aceste două dialecte avem forme articulate: *omu* (*u̯omu*) pentru *omul* (*u̯omul*). De fapt, numai în aceste dialecte avem vocativul *omule (u̯omule)*. In dialectul aromân, în care avem numai *omlu* din *omulu*, introducerea lui *-le* la vocativ erà cu repulinţă De aceea socotesc că şi unica formă aromână *dumnidzale* nu este o creaţiune a dialectului arom, ci mai de grabă reprezintă una din acele cuvinte comune ale străromânei, dinainte de dispărţire, sau şi mai concret, un dacoromânism, care a pătruns numai în epoca din urmă de contact cu restul românismului şi a putut să se pă-

1) N, Iorga o. c. 54.

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

streze până azi, fără ca sufixul *-le* să fi putut ajunge productiv, din motivele expuse mai sus.

In legătură cu vocativul în *-le* stă şi originea sufixului *-ulescu(l)*, pentru care Weigand (*o. c.* p. 111) crede că este o formaţiune după numele de familii bulgăreşti în *-uloff*: „Im Bulgarischen, wo Radul, Jankul bis auf den heutigen Tag als Vornamen vorkommen, lautete der Familienname Raduloff, Jankuloff etc, die Rumänen der Walachei haben dementsprechend Rădulescu, Janculescu etc. gebildet, es handelt sich also nicht um die artikulierte Form, sondern um die feststehende, schon früher vom Bulgarischen entliehene Radul, Jankul."

Că formaţiunile numelor de familie în româneşte în *-escu(l)* sânt de dată recentă, se înţelege de la sine; dar a deduce de aci că toate derivâtele în *-ulescu(l)* s'au format în felul suf. bulgăresc *-uloff*, este o eroare. Cele mai multe nume de familie în româneşte, nu sânt cele terminate în *-ulescu(l)*, ci cele în *-escu(l)*. Nume patronimice ca *Popescu*, *Georgescu*, *Ionescu*, *Dumitrescu* etc sânt cele mai răspândite. Acest *-escu(l)* care s'a adăogat la toate numele proprii terminate într'o consoană, n'a întârziat să se adaoge şi la numele terminate în *-ul*, care reprezintau vechile forme articulate şi la care *-l* căzuse, cum se întâmplase şi la numele comune

Ceea ce susţine Weigand pentru formaţiunile româneşti se poate aplică asupra numelor bulgăreşti şi sârbeşti în *-ulov*. In aceste limbi derivatele în *-ulov* au pornit la început, de la un nume românesc terminat în *-ul*. In bulgăreşte, un nume de familie ca *Radulov* (Raduloff) nu reprezintă de cât un *Rade* art. rom. *-ul* + suf. bulg. *-ov*. Derivatul specific bulgăresc şi care este cel mai răspândit în limba bulgară este *Radef*. Tot aşă un *Iankulov* (Iankuloff) trebue redus la *Ianko -ul* + *-ov*, căci şi aci derivatul specific bulgăresc este *Iančef*. Şi tot aşă şi cu formele sârbeşti: *Iankulov* este *Iankul ov* care însemnează fiul lui Iancul; *Mateaš* ı. *syn* ı. *Jankulov* ı. Şafarik ap. Rjećnik.

După studiul citat mai sus al lui T. Maretić, după cum din *-ul*, prin înlănţuire de sufixe s'a format un *-ulov*, tot aşă din acesta, prin adaosul sufixului *-ić* a rezultat un *-ulović*. Ast-

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)

fel avem *Mrgulovic* din Mrgul (Murgul), *Prvulović* din Prvul, *Radulović* din Radul, *Sandulović* din Sandul, *Seculović* din Secul, *Srdulović* din Srdul (Surdul) astăzi numai ca prenume, *Stanulović* din Stanul, *Šćepulović* din Šćepul, *Vidulović* din Vidul, *Vladulović* din Vladul etc. Şi tot aşa din unirea lui *-ul* cu *-ić* avem sufixul *-ulić*: *Dragulić* din Dragul, *Drakulić* (după Rječnikul lui Daničić „vojvoda vlaški") din Dracul, *Ma'ulić* din Malul, *Sekulić* din Sekul, *Vidululić* din Vidul etc.[1]). De sigur că nu tot aşà pot fi socotite şi sufixele patronimice sârbeşti: *-ulin*, *-ulinka*, *-uleta*, *-uletić*, în care avem Bogulin, Dragulin, Markulin etc; Radulinka, Draguleta, Draguletić etc. Aceste toate sânt formate din *-ulin*, care este de origine romană, afară de *-uleta* care poate fi de origine italiană.

Ca să mă rezum, din cele expuse mai sus am vroit să stabilesc următoarele patru puncte:

1. Că *-le* de la vocativ nu poate fi acelaşi ca interjecţiunea bulgară *le*, de oare ce, în bulgăreşte, ea se întrebuinţează, în regulă generală, după substantivele femenine şi în această funcţiune o întâlmin şi în dialectul dacoromân — deşi cevà mai rar — iar în dialectul aromân peste tot, că şi în bulgăreşte.

2 Că *-le* trebue adus în legătură cu terminaţiunea *-ul* de la numele de persoană din documentele despre care a fost vorba, şi că acest *-ul* în nici un caz nu poate fi sufixul italosârb admis de Weigand, ci reprezintă articolul enclitic *-l*.

3. Ca *le* reprezintă vocativul normal tocmai al acestor nume de persoană, de la care apoi s'a răspândit şi la celelalte nume comune terminate în *u* sau consonantă.

4. Că, în fine, sufixul *-ulescu* derivă din *-ul* (articolul românesc) suf. *-escu(l)* 2)

---

1) Rad, LXXXII, p 127.

2) După imprimarea studiului de faţa, dintr'un articol publicat de P. Skok în *Glasnik* XXX, 307 310, aflu că şi dânsul susţine originea română a sufixului *-ul* în limba sârbo-croată

BDD-A14608 © 1920-1921 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 13:13:42 UTC)